

Раїса Танана

ЛІТОПИСОВІ ТАРАСОВОЇ ГОРИ – 50

Минуло вже 152 роки з того часу, як одна з мальовничих гір Канева – Чернеча – навечно прийняла у своє лоно прах геніального українського поета і художника Тараса Григоровича Шевченка. За цей час його священній могилі поклонилися мільйони шанувальників митця. Про їхні почуття і роздуми тут, біля місця вічного спочинку Кобзаря, можна довідатись із записів, залишених на сторінках книг вражень музею. Ці книги пишуться вже 117 років. Перша з'явилася 1897-го в першому народному музеї Кобзаря – «Тарасовій світлиці», котрий стояв поблизу поетової могили. Її появою ми завдя-

чуємо довголітньому хранителеві Шевченкової могили В. С. Гнилосирову (1836–1900). З тих пір зібралось близько 80-и томів цього своєрідного літопису любові народної до Кобзаря. Їх було б ще більше, та, на жаль, не за всі роки книги збереглися – за деякі вони відсутні повністю, за інші – пошкоджені, без більшої чи меншої кількості сторінок. Перші чотири книги (1897–1916) зберігаються в ІР ЦНБ України імені В. Вернадського. Книги від 1917 року і до сьогодні – в науковому архіві Шевченківського національного заповідника.

Та є в музеї Кобзаря на Тарасовій горі ще одна книга, про яку, можливо, мало хто знає. Це «Літопис» Тарасової гори, який пишеться ось уже півстоліття. На сьогодні він складає чотири великі томи. Наукові співробітники музею нотують сюди відомості про визначні події, що відбуваються біля Шевченкової могили. Вони продовжують ту справу, яку ще 1882 року розпочав В. С. Гнилосиров.

Василь Степанович був свідком і учасником усіх подій, які відбувалися на Шевченковій могилі з 1873 року й до кінця ХІХ ст. Про це він докладно пише у своїх спогадах «До історії могили Т. Г. Шевченка», створених за порадою великого шанувальника Шевченка, талановитого педагога, мовознавця, літературознавця, історика, фольклориста, редактора часопису «Киевская старина» Володимира Павловича Науменка. В одному з листів до Гнилосирова Науменко зауважив: «Щодо матеріалів про історію могили Шевченка, то дуже потрібно було б зібрати їх, і першим ділом, звичайно, Ви мусите написати спогади про все те, чого свідком Ви були» [2]. І Василь Степанович серйозно взявся за впорядкування цих матеріалів. До наших днів дійшли два його рукописні зошити під назвою «К історії могили Т. Г. Шевченка» [1], у яких ідеться про події довкола Шевченкової могили впродовж 1882–1890 років. Про наступний період історії пам'ятки можна довідатися з тогочасної періодики, зі спогадів очевидців, а від 1897 року – ще й із записів у книгах вражень. Нарешті, 1964 року з'являється в музеї «Літопис» визначних подій Тарасової гори. Перегорнімо його сторінки.

Розпочинається він записом від 1 січня, залишеним колишнім науковим співробітником музею Варварою Яківною Кривицькою. З нотатки довідуємося, що цього дня музей і могилу Кобзаря відвідали шанувальники поета з Черкаської, Дніпропетровської та Київської областей. А ще в музеї відбувся новорічний ранок для дітей.

Записи від 9 і 10 березня розповідають про пошанувальні врочистості, які відбувалися на Тарасовій горі. Зокрема, колишня завідувачка фондами музею Т. Ф. Базилевич (нині покійна) докладно розповіла на сторінках «Літопису» про події на Тарасовій горі 10 березня 1964 року:

«Старовинний Канів ще отовитий ранковими березневими сутінками, а на святково прикрашених вулицях міста поживлення. Кур-

сує багато місцевих автобусів за маршрутом до Тарасової гори. Можна бачити автобуси й з інших областей України...

Могила Т. Шевченка, немов величезний букет яскравих квітів, різко виділяється серед одноманітної, ще перебуваючої в зимовій сплячці, природи. Такого вигляду надали могили живі квіти, численні вінки, покладені нащадками Кобзаря...

О 13 годині на Тарасову гору прибули державні і партійні діячі, письменники, художники з усіх братніх республік Радянського Союзу... Тисячі людей заповнили круті дніпровські схили... Лунає урочиста мелодія «Заповіту»... Покладаються вінки і квіти на Шевченкову могилу... Потім гості прямують до музею, де знайомляться з експозицією... До книги вражень роблять записи, а в дарунок музею лишають скромні дарунки... Цього дня на Тарасовій горі та в музеї побувало 5 тисяч Кобзаревих шанувальників».

Учасники зведеного українського хору (2500 осіб) виконують «Заповіт» Т. Г. Шевченка. Фото. 22 травня 1964 р.

Свідком ще більших торжеств стала Тарасова гора 31 травня 1964 року. В цей день тут відбувся багатотисячний мітинг, на який прибули українські письменники, художники, композитори, посланці літератур усіх республік, а також визначні діячі культури, науки, зокрема вчені-славісти, перекладачі творів Т. Шевченка з багатьох країн світу. Вся могила була закладена вінками. Над Дніпром линули мелодії на слова геніального Кобзаря у виконанні капели «Думка», Державного українського народного хору, капели бандуристів, самодіяльних колективів. Захопливо проходило свято «Народна пісня – Кобзареві». У ньому взяв участь зведений багатоголосий хор у кількості 2500 осіб. Про все це можна дізнатись із запису, який зро-

била на п'яти сторінках «Літопису» В. Я. Кривицька:

«31 травня. Цей святковий день для трудящих Канева, всієї України і всього Радянського Союзу, а також для всього прогресивного людства світу був особливо радісним. Цій радості сприяла навіть природа. Люди урочисто відзначали 150-річчя від дня народження Тараса Шевченка.

У цей день Канів проснувся дуже рано. Гудки пароплавів сповістили про прибуття в місто на свято багаточисленних гостей – учасників об'єданого Пленуму спілки письменників СРСР і УРСР, Міжнародного форуму діячів культури...

По дорозі від міста до Тарасової гори йшли суцільним потоком люди з вінками та квітами.

В цей потік влилися і гості, які приїхали на торжества в Канів... Під звуки урочистої мелодії «Заповіту» у виконанні капели «Думка», Державного українського народного хору, Української капели бандуристів та самодіяльних колективів на могилу поета було покладено сотні вінків від представників усіх республік Радянського Союзу... Потім відбувся урочистий мітинг...

На відзнаку 150-річчя від дня народження Кобзаря партійні і державні діячі України, почесні гості, серед яких був і Герой Радянського Союзу, космонавт П. Р. Попович, посадили поблизу могили 150 пам'ятних дубків... Потім оглянули музей, до книги вражень лишили зворушливі записи... В цей день на Тарасовій горі та в музеї поета побувало понад 70 тисяч його шанувальників...

Важко навіть уявити, як люди того дня робили записи до Книги вражень... Кожному напевно хотілося висловити свої почуття. Того дня в книзі було списано вісімнадцять сторінок, на яких можна прочитати хвилюючі слова українського поета Олексія Ющенка, літературознавців Петра Жура та Дмитра Косарика, українського композитора Анатолія Кос-Анатольського, болгарського літературознавця Петка Атанасова, поетових шанувальників із багатьох областей України.

Про перебування на Тарасовій горі французького письменника, філософа Жана-Поля Сартра, письменниці Сімони де Бовуар та члена Республіканського ювілейного комітету письменника Натана Рибак розповідає запис Л. М. Гордієнко від 3 червня.

Із запису від 19 серпня 1964 року, який зробила чергова по музею Л. С. Бондаренко, довідуємося про те, що цього дня на Тарасовій горі побувала правнучка поета по сестрі Кате-

рині А. В. Красицька: *«Для кожної радянської людини ім'я Тараса Шевченка дороге і рідне. Для кожного з нас він великий поет, художник, мислитель, гордість нашої країни. А для Антоніни Вереміївни Красицької він ще й пра-дідусь. Ця літня скромна жінка з групою учнів Знам'янської школи Кіровоградської області ще раз приїхала вклонитись священній могилі свого родича. Хвилюючись, сказала, що дуже б порадив Тарас Григорович, коли б встав і подивився, як шанує його народ...»*

Перегорнувши лише одну сторінку «Літопису», натрапляємо на дуже цікавий запис від 22 серпня, зроблений черговою по музею М. В. Барановою (нині покійною). У ньому йдеться про повернення священної землі з Шевченкової могили тодішнім касиром Комітету будови пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні Платоном Стасюком. А історія її така. 29 серпня 1961 року цей чоловік отримав із рук наукового співробітника музею Л. М. Гордієнко кілька пригорщ землі з могили Кобзаря. Він хотів, щоб вона була вмурована у фундамент Шевченково пам'ятника у Вашингтоні як «символ національної єдності між українською еміграцією в Америці і нашими братами й сестрами на Україні» [4, с. 5]. Але ця земля, яка «була отримана легальним шляхом з рук представниці музею, який опікується Кобзарєвою могилою» [3, с. 5], не була прийнята Комітетом будови пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні. Тож, не маючи змоги виконати дану на Шевченковій могилі обіцянку, Платон Стасюк змушений був повернути землю назад до Канева. Про це і йдеться в записі: *«Цього дня музей і могилу Шевченка вдруге відвідав українець з Америки Платон Стасюк... Він привіз землю з могили Шевченка, яку прийняв з рук екскурсовода Гордієнко Л. М. три роки тому. 29 серпня 1961 року. Передаючи землю Гордієнко Л. М., Платон Стасюк висловив жаль, що земля з могили великого поета не прийнята Комітетом будови пам'ятника Т. Шевченку у Вашингтоні... „Не маючи змоги чесно виконати взяте на себе зобов'язання щодо призначення цієї священної землі, я привіз її назад з Нью-Йорку до Канева і сьогодні, 22 серпня 1964 року, передаю її таким самим легальним і документальним шляхом в руки тієї представниці музею, від якої я її отримав три роки тому...»* У книзі вражень музею Платон Стасюк занотував свої роздуми і переживання цієї ситуації віршем.

Кожний запис, залишений у «Літописі», цікавий і хвилюючий. І перечитуючи їх, ніби переносишся в ті часи, ніби стаєш присутнім на тій чи тій події. Наприклад, запис від 21 серпня 1966 року про перебування на Тарасовій горі

народного артиста СРСР Івана Семеновича Козловського робить привним його чарівний голос, а саме виконання пісень на слова Т. Шевченка – «Мені однаково», «Огні горять», «Заповіт» та української пісні «Чорнії брови».

Не можна без хвилювання читати і запис наукового співробітника музею З. П. Тарахан-Берези від 22 липня 1967 року про відвідування Шевченкової могили відомим українським кобзарем Єгором Хомичем Мовчаном: *«Хто не знає всесвітньо відомого кобзаря Мовчана Єгора Хомича, учня знаменитого Степана Пасюги. Ось уже більше 50 років не розлучається він з улюбленою кобзою. Його натхненну гру чули сотні міст і сіл... Голос кобзаря чути по всьому світу... Слітий кобзарь був щирим другом поета-академіка М. Т. Рильського, з яким часто їздив по країні... Вдячні друзі-кияни, серед яких був і М. Т. Рильський, в день 60-річчя від дня народження вручили славетному Мовчану Є. Х. кобзу з дарчим написом: «Славному кобзареві Єгору Хомичу Мовчану в день 60-річчя від його київських друзів». Цю кобзу він заповів на вічне збереження Канівському музею Т. Г. Шевченка...»* І ми пишаємося тим, що сьогодні ця кобза зберігається в Кобзаревому домі на Тарасовій горі.

Стало вже доброю традицією і для професійних, і для самодіяльних хорів колективів приїздити з піснею до Кобзаря. А започаткував її відомий український композитор, основоположник української класичної музики М. В. Лисенко ще 1909 року. І приємно відзначити, що славна традиція продовжується і дотепер... А це засвідчують численні записи на сторінках «Літопису». Так, у нотатці від 19 серпня 1967 року читаємо: *«...в другій половині дня на Тарасову гору піднялися ветерани колгоспної праці с. Іскрівці Лубенського району Полтавської області. Всі вони одягнені в національний одяг. Піднялися на могилу поета, поклали квіти, хвилиною мовчання вишанували світлу пам'ять поета. Потім під керівництвом пенсіонерки Мотрони Іванівни Петровської виконали пісні на слова Т. Шевченка: «Заповіт», «Думи мої, думи мої», «Ребе та стогне Дніпр широкий», «Садок вишневий коло хати». І хоч у кожного за плечима літа, але як дзвінко лунали пісні у їх виконанні».*

Зі сторінок «Літопису» довідуємося, що свою шану, любов і ніжну пісню приносили поетові учасники хору медичних працівників міста Стрия Львівської області, заслужений Буковинський ансамбль пісні і танцю, самодіяльна хорова капела Дрогобицького експериментально-механічного заводу спецобладнання, чоловічий хор «Бескид» із Дрогобицького педінсти-

туту імені І. Франка, фольклорний хор «Червона калина» із селища Пирогового Харківського району м. Києва, жіночий етнографічний ансамбль «Діброва» із села Тарнавщини Полтавської області. Кілька записів розповідають про традиційні приїзди на Тарасову гору самодіяльного народного хору об'єднання «Долина нафтогаз» із міста Долини Івано-Франківської області, Черкаського державного заслуженого українського народного хору та багатьох інших хорів колективів.

У 70–80-х роках минулого століття в Україні проходили традиційні Дні, Декади, Тижні літератур братніх народів. І завжди учасники цих торжеств приїздили до Канева. Про це теж можна прочитати на сторінках «Літопису».

Частими гостями Тарасової гори є іноземні туристи. Записи розповідають про перебування на Шевченковій могилі представників із різних країн світу. Зокрема, 16 квітня 1967 року було відмічено: *«Надворі теплий сонячний весняний день. Тарасова гора уквітчана р'ястом і барвінком. До місця вічного спочинку Кобзаря ідуть люди з різних кінців нашої планети».*

Вклонитися могилі поета прибули сьогодні письменник з острова Маврикія Мунбод та індійський поет Баччан. Останній сказав, що докладе всіх зусиль, щоб перекласти твори Кобзаря на мову хінді, що він радий бачити такий чудовий музей українського поета і художника. Поет Баччан повідомив, що в Індії є тільки один подібний музей – Рабіндраната Тагора». І приємно відзначити, що сьогодні поезії Шевченка перекладені мовою гінді. Переклади здійснили Мадху Маданлал та Рамвілас Шарма.

Як відомо, ще 1909 року Шевченкову могилу й перший народний музей Кобзаря відвідала родина відомого українського письменника, громадського і політичного діяча, палкого шанувальника творчості Тараса Шевченка Івана Яковича Франка. Про це каже запис у книзі вражень, зроблений 6 серпня дружиною поета Ольгою, сином Петром та донькою Анною. Ця поїздка до Канева назавжди закарбувалась у пам'яті Анни. Пізніше в спогадах вона напише: *«...Ми прийшли на могилу... Нема слів, щоб висловити нашу радість: ми в серці України, ми на могилі Тараса, ми припали ниць, цілували святу землю, ронили слюзи, склали свої гартячі серця на груді нашої неньки...»* [5, с. 136]. І ось із запису, який внесла в «Літопис» чергова по музею В. Я. Кривицька 16 травня 1967 року, довідуємося, що цього дня свій уклін Кобзареві принесли журналісти з м. Торонто (Канада) Ольга та Микола Коланківські. Разом із ними прибула й донька І. Я. Франка Анна Франко-

Ключко. Піднявшись на могилу, вони поставили незвичайний букет квітів, зроблений із хустки. Після ознайомлення з експозицією музею до книги вражень лишили хвилюючі записи. Зокрема, донька письменника записала: *«Незабутні хвили відвідин могили Тараса Шевченка у 1909 році запалили негасимий вогонь любові до України і українського народу в моїм серці. І нинішні відвідини будуть ясним променем до моїх останніх днів».*

Із 1967 року в музеї Кобзаря на Тарасовій горі започаткована гарна традиція – влаштовувати художні виставки. На першій такій виставці були представлені роботи відомого українського художника, майстра інкрустації соломкою по дереву Олександра Ферапонтовича Саєнка. А через рік, у серпні 1968 року, в Кобзаревому домі була організована виставка тканих рушників народних майстрів, лауреатів Шевченківської премії 1968 року Г. І. Верес із села Обуховичів Київської області та Г. В. Василящук із села Шешорів Івано-Франківської області. Назавжди запам'ятали і працівники музею, і його відвідувачі зустріч із цими талановитими майстрами, які так захопили, своєрідно розповідали про свої роботи. Зокрема, Ганна Василівна Василящук, розкриваючи зміст того чи того рушника, тихенько співала пісні. А Ганна Іванівна Верес свою розповідь доповнювала віршами. Про це детально розповідає запис у «Літопису» від 30 серпня 1968 року.

Останню нотатку за 1968 рік зробила чергова по музею Т. Ф. Базилевич 1 листопада: *«...Ніякі перешкоди, ніякі примхи природи не можуть зупинити людей, які прагнуть побувати на могилі безсмертного співця. В будь-яку пору року приходять сюди люди, різні за професією, національністю, освітою. Сьогодні опівдні, коли розсіявся туман і засвітило сонце, могили Т. Шевченка вклонився відомий український композитор А. М. Ревуцький... Після огляду експозиції в дарунок музею передав титульні сторінки партитур своїх творів на слова Т. Шевченка...»*

«Літопис» за 1969 рік розпочинається записом від 1 лютого, що розповідає про відвідування Шевченкової могили колишніми визволителями нашого міста: *«Трудящі міста Канева відзначають в ці дні 25-річчя від дня визволення свого міста від німецько-фашистських загарбників... Цього дня вклонитися Кобзаревій могилі прийшли Герої Радянського Союзу: І. І. Астахов, О. В. Крячок, О. І. Чорноморець. Це високе звання їм присвоєно за героїзм і мужність в битві за місто Тараса...»*

1969 року минало 30 років із часу відкриття на Тарасовій горі Шевченкового меморіалу.

Із цієї нагоди в музеї Кобзаря відбулася наукова Шевченківська конференція. Серед її учасників був і один з авторів проекту музею професор архітектури П. Ф. Костирко. Він розповів про будівництво музею і подарував унікальні фотографії про відкриття Шевченкового меморіалу 1939 року. Про цю подію можна прочитати в записі від 23 червня 1969 року.

Серед записів 1970 року звертає на себе увагу запис від 3 липня. Його зробив колишній директор музею Я. М. Данилов (нині покійний). У ньому йдеться про відвідування Шевченкової могили, музею поета артистами Московського художнього академічного театру імені М. Горького. Серед них були народна артистка Радянського Союзу 72-річна А. Тарасова, заслужена артистка СРСР Г. Калиновська, А. Білокопитов та ін.

Записи «Літопису» за 1971 рік знайомлять нас із цілою низкою цікавих подій, що відбувалися на Тарасовій горі. Про спів біля Шевченкової могили відомого українського кобзаря, почесного члена музично-хорового товариства УРСР Євгена Олександровича Адамцевича зробила запис 15 липня чергова по музею З. П. Тарахан-Бережа: *«...Більше сорока років не розлучається з кобзою незрячий кобзар. До Канева він прибув із вірним своїм супутником, незмінним другом і порадиником – дружиною Лідією Дмитрівною... Спів талановитого кобзаря мали змогу слухати тисячі Кобзаревих шанувальників не тільки з України, а й з багатьох країн світу...»* Давно вже відійшов у вічність цей талановитий співець дум народних. Але пам'ять про нього й досі жива в наших серцях. Про нього нагадає і його вірна подруга-бандура, яка виставлена сьогодні в одному із залів музею. Її після смерті чоловіка привезла і 20 липня 1973 року подарувала музеєві Лідія Дмитрівна.

Цікаві й зворушливі події Тарасової гори доносять до нас записи 1972 року. Зокрема, із запису від 7 квітня довідуємося про відвідування Шевченкової могили представником Узбекистану Ташмаматом Рузибаєвим. Ось рядки з «Літопису»: *«Вирушаючи 7 листопада 1969 року в далеку пішу мандрівку по Радянському Союзі, він взяв жменю рідної землі та дрібок солі. З ними він пройшов уже 10 республік. Довжина шляху, пройденого ним з рюкзаком за плечима, – 11 450 км. Сьогодні Т. Рузибаєв здійснив свою давню мрію – прибув до могили трудящих усього світу – Тараса Шевченка. Піднявся на могилу, висипав дрібок солі і частину ташкентської землі. Потім узяв грудку із Кобзаревій могили і, поцілувавши її, зав'язав у хустинку, щоб принести її до себе на батьківщину. Після огляду музею Т. Рузибаєв передав*

працівникам музею землю, з якою пройшов тисячі кілометрів по братніх республіках, а також розповів про свою цікаву мандрівку...»

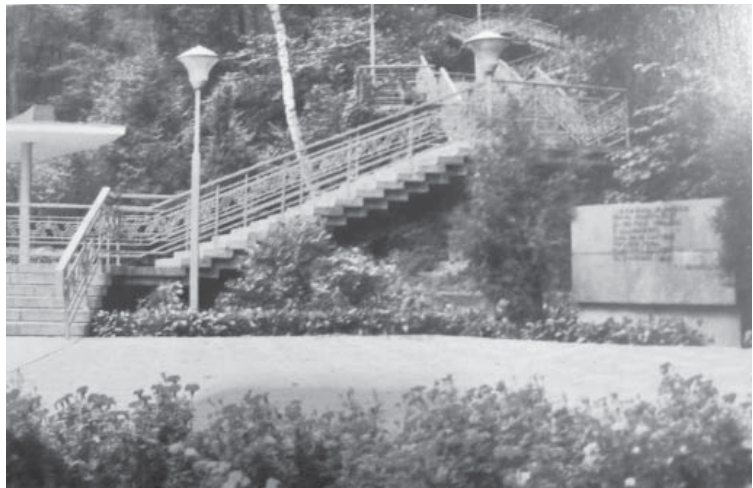
Із записів, зафіксованих на сторінках «Літопису» 1974 року, можна довідатися про перебування на Тарасовій горі тричі Героя Радянського Союзу, генерал-полковника авіації І. М. Кожедуба, заслуженого художника Абхазії О. О. Крайнюкова, народної артистки УРСР Д. Петриненко, відомого українського композитора П. Майбороди.

Багатим на цікаві події видався для Тарасової гори 1975 рік. 29 травня тут побували учасники Всесоюзних гайдарівських читань, 26 червня – учасники Днів літератури і мистецтва Білоруської РСР в Україні, 4 вересня свою любов і шану Кобзареві приносили представники 34-х країн світу (120 осіб): учасники 16-ї Міжнародної конференції «Круглий стіл архівів». А втім, на особливу увагу заслуговує запис від 13 жовтня 1975 року. З нього ми довідуємося, що цього дня в районному будинку культури відбулися врочисті збори, присвячені врученню Державному музеєві-заповіднику високої урядової нагороди – ордена Дружби народів. Запис наступного дня розповідає про те, що в музеї Кобзаря на Тарасовій горі відбулася ювілейна наукова конференція, присвячена 50-річчю з часу заснування Канівського державного музею-заповідника Т. Г. Шевченка.

Стало вже доброю традицією для ветеранів 206-ї Червонопрапорної, орденів Суворова, Кутузова, Богдана Хмельницького Корсунь-Шевченківської стрілецької дивізії, яка грізного 1944 року визволяла землю Тараса від фашистських загарбників, приїздити до Канева. Зустрічі з ними відбувалися в річниці визволення нашого міста, в дні святкування Великої Перемоги. А 1976 року ветерани приїхали у вересневі дні, коли 33 роки тому вони започаткували визвольну Дніпровську епопею. Про перебування дорогих гостей на Тарасовій горі розповідає запис «Літопису» від 23 вересня 1976 року.

Не менш важливі й цікаві події, зафіксовані науковими працівниками музею на сторінках «Літопису» 1977 року. Із запису від 25 квітня дізнаємося, що в цей день Шевченковій могилі вклонявся льотчик-космонавт, Герой Радянського Союзу О. О. Губарєв, а 6 липня в музеї була відкрита виставка творів народної майстрині зі Львова С. В. Кульчицької. Також цей рік увійшов в історію Тарасової гори знаменною подією – побудовою архітектурно-мемо-

ріального комплексу сходження на Тарасову гору. Із запису від 6–7 липня довідуємося, що в ці дні були розібрані дерев'яні сходи, якими близько 70-и років піднімалися Кобзареві шанувальники на вершину Тарасової гори. А 2-го листопада відбулося врочисте відкриття архітектурно-меморіального комплексу сходження на Тарасову гору. Він споруджений за проектом харківських архітекторів А. Мошенського й О. Добродієва. У комплекс уходять: нижній парк із басейном, гранітні сходи з майданчиками та павільйонами для відпочинку екскурсантів, фонтан із поетичною назвою «Лілея» та верхня широка алея з оглядовим майданчиком, із якого відкриваються прекрасні краєвиди на лівий берег Дніпра. Про все це і розповідає черговий запис у «Літопису».

Гранітні сходи на Тарасову гору. Фото. 2009 р.

Трагічною сторінкою розпочався для Тарасової гори 1978 рік. Її вписав в історію Шевченківського заповідника житель міста Калуша Івано-Франківської області Олекса Миколайович Гірник. З нагоди 60-річчя проголошення самостійності України Центральною Радою і на знак протесту проти тоталітарного режиму в ніч з 20 на 21 січня 1978 року Олекса Миколайович спалив себе поблизу Шевченкової могили. Та про це дуже довго не знали не лише в Україні, а й у Каневі, де сталася ця трагедія. Вперше про неї Україна змогла почути тільки після проголошення своєї незалежності. Детально про цю трагедію розповів на сторінках газети «Літературна Україна» (1992 р., 20 лютого) наш земляк, краєзнавець, заслужений працівник культури України М. Є. Іщенко. На жаль, подію не зафіксовано на сторінках «Літопису». Вперше про неї згадали в записі від 22 січня 1993 року: «22 січня... Ще кілька років тому про цю дату з історії України говорили пошепки або й зовсім замовчували. Сьогодні ж – це всена-

родний день. День свята і скорботи. Це свято 75-річчя з дня проголошення IV Універсалом на Софійському майдані в Києві самостійності УНР... Сьогодні біля могили Т. Шевченка зібралися громадяни нашого міста, аби віддати дань шани нашому великому Пророкові та пом'янути Олексю Гірника, який 15 років тому своїм самопаленням біля могили Кобзаря виявив протест застoeві, рутині брежнєвських часів, згорів в ім'я національної ідеї, ідеї волі, незалежності і суверенності України...»

2007 року за виявлені громадянські мужність і самопожертву Олексі Гірнику посмертно було присвоєно звання Героя України. А 21 січня 2009 року на місці його загибелі було відкрито пам'ятний знак (скульптор А. Балог).

Гортаючи сторінки «Літопису» за 1978 рік, можна довідатися, що того року на Тарасовій горі побували лауреати Шевченківської премії: український композитор К. Ф. Данькевич, український письменник О. Т. Гончар; учасники Декади молдавської літератури в Україні, народний артист СРСР, лауреат Державної премії СРСР І. С. Козловський.

Льотчик-космонавт СРСР, Герой Радянського Союзу В. Д. Зудов знайомиться з експозицією музею Кобзаря в Каневі. Фото. 1983 р.

Пам'ятним залишиться для нас 1978 рік ще й тим, що подарував зустріч із прекрасним майстром народної творчості Михайлом Біласом із міста Трускавця Львівської області. 6 серпня у виставковому залі музею була відкрита персональна виставка його творів. Про це йдеться в записі від 6 серпня.

Багатим на цікаві події видався і 1979 рік. Запис від 1 лютого розповідає про зустріч працівників і відвідувачів Кобзарєвого дому з відомим українським художником, ветераном 206-ї стрілецької орденів Суворова, Кутузова, Богдана Хмельницького Корсунської дивізії,

яка 1944 року визволяла Канів від німецько-фашистських загарбників, О. П. Тарасенком із міста Ялти. А із запису від 9 березня довідуємося, що в цей день, коли минало 165 років від дня народження Т. Шевченка, в музеї була відкрита виставка-конкурс «У вінок Кобзарєві». Вона була також присвячена 40-річчю з часу відкриття Шевченкового меморіалу на Тарасовій горі. Хоч ця виставка-конкурс була оголошена тільки в Черкаській області, та все ж вийшла за її межі: були представлені роботи майстрів з інших областей України та навіть з інших республік. 18 червня з річниці нагоди в музеї відбулася науково-практична конференція, в роботі якої взяли участь не тільки музейні працівники, а й учасники виставки-конкурсу. Про це розповідає запис у «Літопису», який на трьох сторінках зробила чергова по музею В. Я. Кривицька.

Нотатки за 1980 рік розповідають про перебування на Тарасовій горі відомого українського композитора А. Кос-Анатольського та народних артисток УРСР Ніни, Марії та Данііли Байко; льотчика-космонавта СРСР, Героя Радянського Союзу В. П. Ляхова, учасників

традиційного літературно-мистецького свята «Поетичний жовтень». А ще 1980 рік для працівників музею запам'ятався тим, що нам довелося приймати й обслуговувати учасників і гостей «Олімпіади – 80». У записі від 30 грудня 1980 року, який зробила науковий працівник музею Л. Єфіменко, читаємо: «...Музей Т. Г. Шевченка був єдиним на Черкащині і в Каневі об'єктом для показу учасникам і гостям «Олімпіади – 80»... Це був гарячий екскурсійний сезон олімпійського року. Науковим працівникам доводилось проводити по 5–6 екскурсій за день... За період з 16 по 30 липня шевченківський заповідник, музей і могилу Кобзаря відвідало 12540 туристів з усіх республік Радянського Союзу та зарубіжних країн...

За високу якість обслуговування радянських та іноземних туристів – учасників та гостей «Олімпіади – 80» – колектив музею Т. Г. Шевченка був нагороджений Почесною грамотою Президії української республіканської ради по туризму...»

Про кожну зустріч на Тарасовій горі 1981 року можна так само багато довідатися зі сторінок «Літопису». Зокрема, запис від 13 серпня говорить, що музей і могилу Кобзаря відвідав колишній в'язень трудового табору, який був організований німецькими окупантами в музеї Т. Шевченка впродовж 1943–1944 років,

Микола Антонович Білопол. Він наш земляк (уродженець села Дарівки Канівського району), а приїздив із Москви. Це був перший свідок із тих малолітніх в'язнів, котрим довелося пережити в стінах Кобзаревому дому тяжкі страждання й нелюдські катування, про що й розповів зі сльозами на очах працівникам і відвідувачам музею.

Перший том «Літопису» завершується записами подій 1982 року. Із них можна довідатися, що в березневі дні вклонитися Шевченковій могилі приходили учасники традиційного літературно-мистецького свята «В сім'ї вольній, новій». Разом з українськими письменниками свою любов і шану Кобзареві засвідчили представники майже всіх республік СРСР та зарубіжних країн – Чехословаччини, Угорщини, Болгарії, Монголії. Дещо згодом, 9 червня, тут була відкрита виставка творів відомого українського художника І. С. Марчука. Також перебував у музеї й на могилі поета льотчик-космонавт, двічі Герой Радянського Союзу М. М. Рукавишников.

Другий том «Літопису» розпочинається записом від 21 січня 1983 року, в якому йдеться про те, що цього дня до музею прибула родичка поета із села Шевченкового Звенигородського району Черкаської області Віра Трохимівна Олійник. Вона привезла Кобзаревому дому цінний дарунок: сімейну реліквію – золоті сережки, які Т. Шевченко подарував своїй племінниці 1859 року, під час останньої подорожі в Україну. Сьогодні вони представлені в одному із залів музею. Із запису від 24 січня довідуємося про перебування на Тарасовій горі та в музеї льотчика-космонавта СРСР, Героя Радянського Союзу В. Д. Зудова.

У березневі Шевченківські дні за традицією в гостину завітали учасники літературно-мистецького свята «В сім'ї вольній, новій». Серед них були представники з усіх республік СРСР і багатьох країн світу. Про це йдеться в записі від 11 березня.

Як уже мовилося в I-му томі «Літопису», частими гостями Тарасової гори в 70–80-ті роки минулого століття були Кобзареві шанувальники з Полтавщини. А запис від 4 вересня 1983 року розповідає про чергове прибуття до Канева жіночого етнографічного ансамблю «Діброва» із села Тарнавшини Лубенського

району. Під звуки Шевченкового «Заповіту» піднялися вони на Кобзареву могилу, поклали вінок, сплетений із барвінку та калини. Потім у їхньому виконанні прозвучало кілька пісень на

Учасники жіночого етнографічного ансамблю «Діброва» із села Тарнавшини Лубенського району Полтавської області на Шевченковій могилі. Фото. 1983 р.

слова Т. Шевченка. Після огляду експозиції музею до книги вражень записали: «Хліб і Шевченко – великі коштовності в національному багатстві Радянської України».

Пам'ятним став для працівників і відвідувачів музею день 14 вересня 1983 року. Адже цього дня на Тарасову гору прибули учасники IX-го Міжнародного з'їзду славистів, який проходив у Києві 6–14 вересня. Вони не тільки вклонилися священній могилі Кобзаря, а й провели в музеї об'єднане засідання Міжнародного комітету славистів (МКС) та Радянського оргкомітету славистичного з'їзду, присвячене значенню творчості Т. Г. Шевченка для слов'янської єдності та світової культури. Вів засідання виконувач обов'язків президента Міжнародного комітету славистів академік АН УРСР П. Т. Тронько (нині покійний). Про це пише в «Літописі» науковий співробітник музею А. О. Татарин.

Кожен рік занотовує в історію Тарасової гори свої незабутні сторінки. Гортаючи «Літопис» за 1984 рік, можна довідатися, що 31 січня на поклін до Кобзаря прийшли ветерани Великої Вітчизняної війни, які 1941 року обороняли, а 1944 року звільняли Канів від німецько-фашистських загарбників. Вони хвилинним мовчанням ушанували пам'ять поета на його могилі, оглянули експозицію музею. А ще мали змогу ознайомитися з виставкою із фондів Спілки

художників УРСР, присвяченою 40-річчю визволення Канева й Канівщини.

14 липня в музеї поета побував сотисячний відвідувач. Ним виявився житель села Вищого Булатця Лубенського району Полтавської області Іван Костянтинович Міщук: «28 років він

Сувеніри на згадку сотисячному відвідувачеві Кобзаревому дому Іванові Костянтиновичу Міщuku, жителеві села Вищого Булатця Лубенського району Полтавської області. Фото. 1984 р.

працює шофером у колгоспі «Перше Травня». Цього дня привіз на екскурсію працівників обліку колгоспу, які зайняли III-є місце в республіканському соціалістичному змаганні працівників обліку сільського господарства і були нагороджені путівкою на поїздку до Канева на могилу Т. Шевченка».

Знаменною подією в історії Тарасової гори став день 27 серпня: відбулася наукова конференція, присвячена 100-річчю першого народного музею Кобзаря – Тарасовій світлиці. Про це йдеться у відповідній нотатці.

Зимовий день 6 грудня 1984 року подарував працівникам і відвідувачам музею цікаву зустріч із відомим українським письменником Данилом Бакуменком. Саме цього дня в Кобзаревому домі відбулася читацька конференція за його книгою «Живих кличу». Символічно, що саме в музеї зібралися канівчани на таку зустріч. Адже на цій горі приймав Данило Олександрович бойове хрещення в серпні 1941 року, тут-таки

16 серпня 1941 року був поранений. Про все це він розповів у своєму виступі...

Цікаві сторінки вписав в історію Тарасової гори і 1985 рік, кожна знаменна подія знайшла відбиток у «Літопису». Це і відвідування Шевченкової могили в березневі дні учасниками літературно-мистецького свята «В сім'ї вольній, новій», і відзначення 60-річчя з часу проголошення території навколо могили Т. Шевченка державним заповідником, і приїзд на Тарасову гору учасників XI Всесоюзного кінофестивалю телевізійних фільмів, що проходив у Києві тощо.

У кількох записах 1986 року розповідається про виступи самодіяльних хорових колективів на Тарасовій горі. Зокрема, із запису від 26 квітня довідуємося, що цього дня свою дзвінку пісню принесли сюди учасники самодіяльного народного хору «Барвінок», організованого з аматорів заводу «Знамя» міста Полтави. Під звуки безсмертного Шевченкового «Заповіту» піднялися вони на могилу, вшанували хвилиною мовчанням світлу пам'ять генія України. А потім у їхньому виконанні прозвучали кілька пісень на слова Шевченка, а також пісні «Полтавський мій краю» (слова працівника заводу В. Залевадного, музика керівника хору М. Савченка) та «Материнська пісня» (слова І. Струцюка, музика А. Пашкевича). Слова цих двох останніх пісень зі своїми автографами учасники хору подарували музеєві.

Продовження в наступному числі.

Література

1. Гнилосиров В. С. К истории могилы Т. Шевченко / В. С. Гнилосиров // ІР НБУВ. – Ф – І. – № 335.
2. Лист В. П. Науменка до В. С. Гнилосирова // ІР НБУВ. – Ф – ІІІ. – № 4420.
3. Стасюк П. На чисту воду (Друга дія історії неприйнятої землі з Шевченкової могили) / Платон Стасюк. – Нью-Йорк, 1965.
4. Стасюк П. Як це справді було (Справа неприйнятої землі з Шевченкової могили) / Платон Стасюк. – Нью-Йорк, 1963.
5. Франко-Ключко А. Іван Франко та його родина / Анна Франко-Ключко // Дзвін. – 1994. – № 2–3.